

Janez Feichter kot izvošček. 23. julija 1825. (fasc. 20, akt 3849/25) je zaprosil »Janez Feichter, meščanski pivovarski mojster pri deteljici pri sv. Florijanu« (zum Kleeblatt bey St. Florian), da mu magistrat izda obrtno dovoljenje za izvoščka. Prošnjo je utemeljeval takole: »Moja obrt kakor siceršno (sic!) kmetijstvo zahtevata, da imam več konj. Večkrat so me naprosili odlični gospodje, ki jim nisem mogel odreči, kakor tudi ne svojim gostom, (da jih vozim). Po vseh takih vožnjah pa sem imel sitnosti s tukajšnjimi izvoščki. Da zamorem ustreči prvim in umiriti druge ter z ozirom na to, da mi po eden ali tudi po dva konja stojita večkrat brez dela, prosim pokorno, da mi slavni magistrat blagovoli ob zakonitem obdavčenju izdati patent najemnega izvoščka.« Magistrat ga je uslišal 30. avgusta 1825.

Feichter se drugič oženi. Prva Feichterjeva žena, Ana roj. Brauner, je umrla za kapjo 6. novembra 1830., stara 50 let (v Florijanski ulici 96). V zakonu je preživela 24 let. Preden pa so minili trije meseci, se je vdovec Janez dne 23. januarja 1831. l. vnovič poročil z Ano Hofer, samsko, zak. hčerjo Janeza Hoferja vulgo Kircherja in Magdalene (roj. Kurgaš), rojeno v

kraju in župniji Kreuzen na Gorenjem Koroškem. Ženin je izjavil, da je star 52 let. Utajil je torej kar 2 leti. Nevesti pa je bilo 32 let. Zanimivo je, da je ob poroki stanovala v drugi ženinovi hiši (št. 95 Florijanska ulica). Priče pri poroki v šentjakovski cerkvi so bili gubernijski uradnik Herman Schanda, domenski uradnik Jožef Kloker in dr. Jakob Pfandl.

Iz tega zakona ni bilo otrok. Žena Ana je umrla (v hiši št. 95 v Florijanski ulici) še leto dni ne po poroki, dne 7. januarja 1832. leta za rakom na maternici. Pogreb je opravil mestni župnik Janez Zlatoust Pohlin.

Janez Feichter ni žaloval niti štiri mesece. 30. aprila 1832. se je oženil v tretjič. Vzel je Marijo Hierländer iz Spittala na Gornjem Koroškem. Nevestin oče je bil krčmar in posestnik v Spittalu št. 41. Mati je bila Konstancija, roj. Schmölzer. Priča pri poroki je bil zopet Herman Schanda, sedaj že c. kr. gubernijski adjunkt, in gostilničar Janez Pichler. Ženinu je bilo že 55 let, napovedal pa jih je samo 53. Nevesta, ki je poroko dočakala v hiši ženinove sestre Marjete, por. Tallavania v Florijanski ulici 47 (danes 23), pa je bila za 24 let mlajša.

(Dalje prihodnjič.)

TURŠKA JAMA PRI SV. KRIŠTOFU V LJUBLJANI

V I K T O R S T E S K A

Do l. 1875. je šla vsako leto na velikonočni ponedeljek dopoldne po šenklavški slovesni maši procesija k Sv. Krištofu, kjer so ta dan obhajali spomin cerkvenega posvečenja. Ta procesija je bila starodavna in se omenja že v urbarju Sv. Krištofa l. 1601. (Kapiteljski arhiv.) Pri Sv. Krištofu je bila pridiga in peta maša o posvečevanju cerkva (de dedicatione). Popoldne so bile ondi večernice in procesija od Sv. Petra (Cerkvena pratika iz l. 1665.). Po večernicah se je pa razvila otroška veselica tik cerkve v gramozni jami, ki so jo imenovali Turško ali Lovšeto jamo. Očividec prof. Ivan Vrhovec popisuje to veselico (Zbornik Slov. Mat. 1904, 24): »To vam je bil za ljubljanske paglavce vesel in srečen dan! Tam, kjer počivajo zdaj na tako zvanem novem pokopališču in čakajo vstajenja mrličiči, je bilo še pred nemnogimi leti vsak velikonočni ponedeljek živo kakor v mravljišču. Če je vreme le količkaj kazalo, so se jele precej po kosilu vsipati iz Ljubljane in iz njene bližnje in daljne okolice cele trume ljudi proti Sv. Krištofu. Videl si jih prihajati od vseh strani po polju in stezah in iz bližnjih vasi. V 'Turški jami' jih je že pričakovala mnogoštevilna ljubljanska mladina, z glavo pri glavi. Gori nad jamo in po njenih obronkih pa se je kar trlo gospode. Kakor dež so letele pomaranče, jabolka, pirhi, razne sladčice itd. doli med gnečo mladine, in kdor še ni sam izkusil in videl, kako frče in žvižgajo v vojski krogle križem sem in tja, si je napravil ta dan na prav nenevaren način pojem o tem. Letečim pomarančam, jabolkom in pirhom se je iztegovalo na tisoče paglavskih rok nasproti. Kdor je ujel in prestregel kak tak zviška prileteli dar, ga

je spravil brž v varnost ter se pripravil za nov lov. Za to, kar je sfrčalo mimo in ni priletelo v roke, se pametna in izkušena glava ni brigala, dobro vedé, da je izgubljeno, zakaj za tisto, kar je bilo padlo na tla, se je vnel med mladino vselej strahovit boj; napravila se je živa kopica; nastal je vrišč in krik, menda ne dosti drugačen kakor takrat, ko so bili utaborjeni Turki sami tam. Konec takega boja so bile po navadi pomečkane pomaranče, razdrobljeni pirhi pa razkuštrani lasje, in če je bil boj zelo hud, so skelela večsih povrhu tudi ušesa. Ker je bilo število metalcev vrhu jame vedno veliko, in so se jabolka, pomaranče, pirhi, preste, žemlje in druge take dobrote vsipale kakor dež gosto doli na srečne lovivce, je zgrešila marsikatera taka stvar svojo pravo pot ter marsikomu prav neprijetno priletela v hrbet, v glavo ali v obraz. Toda ta dan ni bolelo nič in tudi z gnilimi jabolki in pomarančami ali z mehko kuhanimi pirhi onečejene obleke ni bilo nič škoda. Konec tej zabavi je napravil po navadi šele mrak, ki je legel polagoma nad Turško jamo.«

L. 1875. je bila ta veselica zadnjikrat. To leto so namreč pokopališče pri Sv. Krištofu razširili čez vso Turško jamo in razveseljevanje v njej je moralo prenehati.

Kdaj se je ta navada pričela? Ljudje pripovedujejo, da je bil povod turški napad l. 1472. Takrat so Turki privihrali do Ljubljane in jo obkolili. Ker je bilo mesto utrjeno, se ga niso mogli polastiti. Napravili so tri tabore: v Šiški, na Poljanah in na kraju, kjer so l. 1497. postavili cerkev sv. Krištofa. Od teh treh strani so Ljubljano napadali, toda topovske krogle

z Ljubljanskega gradu so jih pregnale. V spomin na to srečno kanonado so potem imoviti meščani obmetavali mladino z jabolki itd. in imenovali to jamo Turško jamo.

Zgodovinarji pa dvomijo, da bi bilo vse to res tako.

Čudno je že to, da se ta veselica v starih spisih nikjer ne omenja. Valvasor govori pač o treh taborih, veselice se pa z nobeno besedo ne dotakne. Prav tako molči dr. Gregorij Dolničar, ki v spisu, shranjenem v ljubljanski semeniški knjižnici, govori o raznih veselicah, razveseljevanja v Turški jami pa ne omenja.

Prvi, ki to veselico omenja, je Hormayrjev Arhiv, 1818, str. 268. Ta pripoveduje, da so Turki l. 1472. napadli Ljubljano in napravili pri Sv. Krištofu okope. Ko so se pa oglasili z Ljubljanskega gradu topovi, so jo odkurili. V hvaležni spomin na rešitev so Ljubljanci vpeljali jabolčno kanonado.

Ta navada je morala biti l. 1818. že zelo stara, ker je pisec prepričan, da se vrši od turškega napada dalje.

Prof. Iv. Vrhovec pa meni, da se je veselica pri Sv. Krištofu pričela šele l. 1794., ko je gosposka podobno razveseljevanje pri Božjem grobu v Štepanji vasi prepovedala. V starih časih so namreč Ljubljanci v velikem številu hodili v postu k Božjemu grobu. Kratkočasili so se tako, da je gosпода metala med mladino lectarsko blago, imenovano »šiftelce«, mladina pa je te darove lovila. Ker pa se je ta zabava vršila tik cerkve, je motila božjo službo, zato jo je gosposka prepovedala. Prof. Vrhovec sklepa: »Ne rekel bi dvakrat, da so se Ljubljanci s to svojo zabavo preselili iz Štepanje vasi v jamo za Sv. Krištofom in da se je metanje v Turško jamo začelo šele ta čas (Zbornik S. M., 1903, 26). Tu bi seveda vprašali: Če se je prenos zgodil šele l. 1794., kako da tega ni vedel pisec iz l. 1818., ko je minilo šele 24 let od tedaj? Gotovo bi moral vedeti, da je ta navada še zelo mlada; bil pa je prepričan, da sega nazaj v davnino, v turške čase. Drugič bi pa ugovarjali: Če je gosposka jabolčno kanonado v Štepanji vasi prepovedala, zakaj jo je pa pustila pri Sv. Krištofu, ki je bil bliže Ljubljani? Jasnega razloga ne moremo najti. Tudi ime »Turška jama« bi ne moglo nastati meni nič tebi nič šele l. 1794. Res je, da se je l. 1789. obudil spomin na Turke, ko je general Laudon zavzel Beograd; malo drzno pa bi bilo krstiti jamo turško, ko bi ne bilo nobene zveze s Turki. Jama so pač imenovali, ker so se v njej utaborili Turki. Ali se je pa to zgodilo l. 1472. ali pozneje, kakor drugi mislijo (Costa, l. 1584.), tega danes ne moremo dognati.

Podobno, kakor Hormayrjev Archiv, pišejo o tej veselici skoro vsi domači zgodovinarji, tako Jan. Trdina, Zgod. slov. nar., 1866, 68; Parapat, Letopis M. Sl., 1871, 42; Dimitz, Geschichte Krains, I, 285; Orožen, Vojvod. Kranjska, II, 68; dr. Gruđen, Zgod. slov. nar., 340; Costa, Reiseerinnerungen, 1848, 19.

Vsekakor je morala biti zabava pri Sv. Krištofu zelo stara. Dokaz »ex silentio«, t. j. iz molka, ni posebno trden. Če Valvasor in dr. Gregorij Dolničar veselice ne omenjata, s tem ni še dokazano, da je takrat ni

bilo; saj sta jo lahko prezrla, ker ni bila v tedanji Ljubljani, ampak precej daleč proč.

Priznati pa moramo, da tudi računska knjiga cerkve Sv. Krištofa, ki od l. 1600. našteva dohodke in izdatke, veselice ne omenja, pač pa slovesno petje, ki so ga oskrbeli n. pr. l. 1634. stolnični in jezuitski pevci. Ker pa od veselice ni bilo dohodkov ne stroškov, je molk popolnoma umljiv.

Nekateri preiskovalci zgodovine te veselice so sklepali, da jama pri Sv. Krištofu nima zveze s Turki, ker se že pred prihodom Turkov v naše kraje imenuje Hergruben (T. Elze v Mitt. d. M. V. f. Kr., 1864, 90). Tako govori listina iz l. 1418., da sta dva ljubljanska meščana kupila njive pri Hergruben. Tudi druga listina iz l. 1499. omenja njivo pri Sv. Krištofu »hinter der Hergruben«. Elze je besedo Hergrube razlagal iz Heer-grube, torej vojno jamo. Če je torej bila jama že l. 1418. imenovana »vojna jama«, ko še Turkov v Ljubljano ni bilo, je jasno, da ime Turška jama ni pravilno. Toda počasi po kamenju! Ali je ugotovljeno, da pomeni Hergrube ali Herngrube res vojno jamo? Ali ni druge razlage? Poglejmo!

Ko so Ljubljanci hiše zidali, so potrebovali peska. Kopali so ga zunaj stare Ljubljane in tudi v okolici Sv. Krištofa. Pesek se imenuje latinsko arena. Iz tega so Nemci napravili Eren ali Ern. Ern- ali Erengrube je torej peščena (gramozna) jama in taka je res bila pri Sv. Krištofu do l. 1875., ko so jo spremenili v pokopališče. Ko so pa ljudje pozabili, kaj Erengrube pomeni, so v spominu na turške vojske in na turški tabor, začeli jama imenovati Herngrube, torej po ljudski etimologiji. Mesto arena so Latinci pisali tudi harena in potem pomeni Herengrube prav isto kar Erengrube, t. j. peščeno jamo (Weigand, Deutsches Wörterbuch, I, 466). Mogoče, da velja enaka razlaga tudi za Ehrengruben (Crngrob pri Škofji Loki), če je ondi kaka peščena jama ali če je vsaj nekdanj bila. Mogoče so prav tam izkopali tudi rebro predpotopnega mamuta, sedaj imenovano rebro »ajdovske deklice«.

Vse torej kaže, da je Turška jama pri Sv. Krištofu res dobila svoje ime po Turkih, ki so se pri napadu na Ljubljano utaborili v tamkajšnji gramozni jami, še preden je ondi stala cerkev sv. Krištofa. Po ljudski govorici spominja na to tudi Bežigrad, češ, da je preko ceste Turške jame imel svoj šotor turški beg in so pozneje, ko je bila tam postavljena prva hiša, to imenovali bežji (= begov) grad, kar je postalo lastno ime Bežigrad. Drugi izvajajo ime od velevnika beži in grad.

Kdaj se je pa začela jabolčna kanonada, se sedaj ne more dognati. Če ni že od turških časov, bi edinole mogla nastati l. 1789., ko je Laudon zavzel Beograd in bi jo navdušeni Ljubljanci v spomin na turški tabor pri Sv. Krištofu vpeljali, ker se je podobno kakor v Beogradu godilo tudi v Ljubljani, kakor poje znana pesem:

Cesarske puške pokajo,
se turške gospe jokajo,
cesarski bombe mečejo,
se Turki iz grada vlečejo.